NO. VIII / 2005

ISSN 1301-2746

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLIĞI
THE ANNUAL OF THE SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA
Vehbi Koç Vakfı
Suna - İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri
Araştırma Enstitüsü Yıllık Dergisi
Yönetim Yeri: Barbaros Mh. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleiçi 07100 Antalya Tel: +90 242 243 42 74
Faks: +90 242 243 80 13 e.posta: akmed@akmed.org.tr
Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın ***Sayı:*** VIII - 2005

Sahibi: Vehbi Koç Vakfı Adına Erdal YILDIRIM
Sorumlu Müdür: Kayhan DÖRTLÜK
Yapım: Zero Prodüksiyon Ltd., İstanbul
Arslan Yatağı Sk. Sedef Palas No. 35/2
Cihangir 34433 İstanbul
Tel: +90 212 244 75 21 Faks: +90 212 244 32 09
Baskı: Graphis Matbaa
Yüzyıl Mh. Matbaacılar Sit. 1. Cadde 139 Bağcılar - İstanbul

Bilim Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board
Haluk ABBASOĞLU
Ara ALTUN
Oluş ARIK
Cevdet BAYBURTLUOĞLU
Tuncer BAYKARA
Jürgen BORCHHARDT
Jacques des COURTILS
Ömer ÇAPAR
Vedat ÇELGİN
Bekir DENİZ
Refik DURU
Serra DURUGÖNÜL
Hansgerd HELLENKEMPER
Fahri IŞIK
Havva İŞKAN-IŞIK
Frank KOLB
Max KUNZE
Thomas MARKSTEINER
Wolfram MARTINI
Gönül ÖNEY
Mehmet ÖZSAİT
Urs PESCHLOW
Scott REDFORD
Martin Ferguson SMITH
Oğuz TEKİN
Gülsün UMURTAK
Burhan VARKIVANÇ
Michael WÖRRLE
Martin ZIMMERMAN

Yayın Yönetim / Editing Management
Kayhan DÖRTLÜK
Tarkan KAHYA

Çeviriler / Translations
T. M. P. DUGGAN
İnci TÜRKOĞLU

Yazışma Adresi / Mailing Address
Barbaros Mah. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleiçi 07100 ANTALYA-TURKEY
Tel: +90 242 243 42 74 • Fax: +90 242 243 80 13
akmed@akmed.org.tr
www.akmed.org.tr

ISSN 1301-2746

Vehbi Koç Vakfı

İçindekiler

M. Hamdi Kan - Erkan Dündar
"Madduwatta ve Zippasla Dağı Ülkesi" 1

Jürgen Borchhardt
"Europa im Vilayet Antalya" Westliche und östliche Mythologie an der Küste Lykiens 17

Claudia Tempesta
"Antiochus IV Epiphanes and Cilicia" 59

Sencan Özbilge Altınoluk
"Some Obols and Hemiobols from Anamur Museum" 83

Birol Can
"Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri" 89

Nevzat Çevik
"New Finds from Neapolis Regarding the Cult of the Dead" 121

Emanuela Borgia
"A New Funerary Cippus from Elaiussa Sebaste: Some Considerations Concerning Onomastics and Kinship" 135

Taner Korkut
"Pisidia'da Chthonik Aphrodite Kültü" 151

Mehmet Özsait - Guy Labarre - Nesrin Özsait
"Recherches dans le village de Kağılcık (Pisidie) -Le sanctuaire rupestre et les inscriptions-" 167

Süleyman Bulut
"Likya - Pamfilya - Pisidya Sınır Bölgesinden Sıradışı İki Zeytinyağı İşliği" 191

Selda Baybo
"Glasfunde aus der "Weststadt" in Limyra aus den Kampagnen 2002-2004" 211

Ayşe Aydın
"Kilikya ve İsaurya'daki Trikonkhos Planlı Yapılar" 241

Semiha Yıldız Ötüken
"2002 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım ve Belgeleme Çalışmaları" 263

Nilay Karakaya
"The Burial Chamber Wall Paintings of Saint Nicholas Church at Demre (Myra) Following Their Restoration" 287

Ayşe Ç. Türker
"Myra'da Aziz Nikolaos'un Yağ Kültüyle İlişkili Seramik Kaplar" 311

Sema Bilici
"Alanya-Tersane ve Kızıl Kule Çevresinden Bir Grup Sırlı Seramik" 329

Z. Kenan Bilici
"A German Token Uncovered During the Alanya Citadel Excavations" 351

T. M. P. Duggan
"Supplementary Data to be Added to the Chronology of Plague and Earthquakes in Antalya Province and in Adjacent and Related Areas" 357

ADALYA VIII, 2005

2002 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım ve Belgeleme Çalışmaları

Semiha Yıldız ÖTÜKEN*

A. Kazıda ortaya çıkan mimari veriler

2002 yılında kilisenin kuzeydoğu ekindeki C1-batı ve C2 yapılarında, kilisenin kuzey avlusunda yer alan Piskoposluk İkametgahı üst kat mekanlarında, aynı yapının dışındaki batı ve doğu alanlarda, kuzey arkad K5 ve K6 bölümleri içi ve dışında, kuzey ve güneybatı alanlarda çalışıldı.

1. Kilisenin kuzeydoğu ek yapısı içindeki çalışmalar

C1 yapısı içi, batı oda

1993'de kilisenin kuzeydoğu eki içinde yer alan ve C2 mezar odasına bir kapı ile bağlanan C1 yapısı batı odasını dolduran alüvyon ve moloz tabakaları kaldırılmış ve 0.10 m. kottaki döşeme levhalı zemine inilmiştir. 1994'de yapı dönemleri ve yaşam tabakalarını belirlemek amacıyla güneybatı köşede 1.50x1.68 m. boyutlarındaki 1. sondajda +0.10 m. kottan -0.55 m. kota inilmiştir[1].

2002'de batı odanın avluya açılan kapısı hizasında, karşılaştırmalı değerlendirme amacıyla 1.50x1.10 m. boyutlarındaki 2. sondaj yapılmış 5 cm.'lik toprak tabakalarındaki küçük buluntuların tür ve dönemlerinin ilk sondaja benzediği, ancak buluntu sayısının azaldığı anlaşılmıştır; mimari verilerin değerlendirmesi ise eski sonuçlarla bütünleşir.

C2 yapısı içi

2001'deki 6. sondajda ortaya çıkan kuruluşun işlevi 2002'de değerlendirilmiştir. 9. yy.'dan başlayarak Ortaçağ kaynaklarında Aziz Nikolaos'un röliklerinin mür yağıyla dolu bir sarkofagda muhafaza edildiği; kemiklere değerek kutsanan bu yağın mucizeler yarattığı ve şifa bulmak için gelen hacıların sağlıklarına kavuştukları aktarılır[2]. C2 yapısın-

* Prof. Dr. Semiha Yıldız Ötüken, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Bşk., Ankara. yotuken@hacettepe.edu.tr

1 C1 yapısındaki sondaj için bk. XXI.2 KST, 351-52 Çiz. 2.

2 C1 ve C2'deki çalışmalar ve mimari değerlendirme için bk. XIII.1 KST, 292-94; XV.2 KST, 477-78; XVI.2 KST, 363-65; S. Y. Ötüken, "Ergebnisse der Grabungen in der Kirche des Hl. Nikolaos in Myra", F. Blakolmer - K. R. Krierer - F. Krinzinger v.d. (ed.), Fremde Zeiten. Festschrift für J. Borchhardt I (1996) 231-33; XX.2 KST, 482; XXII.2 KST, 402.

daki çalışmalarda -0.50-(-0.60) m. kotlarda tespit ettiğimiz yapışkan ve yağlı toprak ayrıca zemin döşemesi altında -0.20-(-0.30) m. kotlarda ortaya çıkan ince künk sistemi bu bağlamda önem taşımaktaydı; mimari ve küçük buluntularla ilgili değerlendirmelerimizin sonucunda yapının Aziz Nikolaos'un orijinal gömü yeri olduğunu belirttik.

2002'de C2 yapısından alınan yağlı toprak örneği ve Demre'den getirilen mersin otu (mür-myr) yaprakları, Ankara Hacettepe Üniversitesi Kimya Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Bekir Salih tarafından iki ayrı analizde incelenmiş ve sonuçta topraktan ve mersin otu yaprağından ayrıştırılan yağın aynı olduğu tespit edilmiştir[3] (Res. 1). Yapıyla ilgili önerdiğimiz işlevin, küçük buluntu ve mimari değerlendirmelerimizin bu analizlerle doğrulanması önem taşır[4].

Myra'daki mezar yüzyıllar boyunca hacılar tarafından ziyaret edilmiştir; tarihçi Skylitzes İmparator IV. Mikael'in kardeşi Ioannes Orphanotrophos'un, şifa bulduktan sonra kiliseye adak niteliğinde myr yağı sunduğunu aktarır[5]. Demre kazılarında bulunan 33 unguentarium da hacıların ülkelerine götürdükleri kutsal yağın saklama kaplarıdır[6].

2. Kilisenin kuzey avlusundaki B Yapısı-Piskoposluk İkametgahı içi ve dışındaki çalışmalar

2002 yılı programındaki altı açma 2001'de DSİ tarafından yapı üzerinden geçirilerek inşa edilen betonarme su kanalının yıkılma tehlikesi nedeniyle yapılamamış (Res. 8); yalnız yapının üst katı orta bölümü kuzey odasındaki bir açmada 5.30 m.'den 1.55 m.'ye, düzgün levhalarla kaplı zemin döşemesine inilmiştir[7]. Odanın batı duvarında daha önceki çalışmalarda diğer mekanlardaki örneklere benzeyen yuvarlak kemerli bir kandil nişi ortaya çıkmıştır.

Yapının dışında, batı alanda 2002 yılında altı açma bitirilmiştir; mimari veriler ve küçük buluntuların ortak özelliklerini tanıtmadan kazı alanındaki tabaka değerlendirmemizi hatırlatalım. Kilisenin kuzeydoğu köşe odası zemin döşeme kotu 0.00 m. olarak belirlenmiş, bu kotun üstündeki toprak tabakaları artı, altındakiler eksi kotla verilmiştir. Eksi kot tabakalarını değerlendirmek için kilisenin kuzeydoğu ekindeki C2 ve C1 yapısı batı odası içinde, Piskoposluk İkametgahı'na doğudan bitişen yapı kalıntılarında, ayrıca kuzey ekin

---

3 G. Anrich, Hagios Nikolaos. Der heilige Nikolaos in der griechischen Kirche, Bd. 1: Die Texte (1913) 66-83, Bd. 2: Prolegomena, Untersuchungen, Indices (1917) 261-76 (Vita Per Michaelem) II.516 (mür kültü); De Thematibus. A. Petrusi (ed.), Studi e testi 160 (1952) 78-79 (kentin adı Myr bitkisiyle bağdaştırılır.). 1087'de Bari'lilerce yağ dolu sarkofagdan kaçırılan rölikler için bk. C. W. Jones, Saint Nicolas of Myra, Bari and Manhattan (1978) (Vatikan MS.lat.5074) 176-93.

4 Analizleri gerçekleştiren Hacettepe Üniversitesi Kimya Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Bekir Salih'e teşekkür ederim. C2 sondajları ve sonuçları için bk. IV. OTKAS, 279 (künk sistemi) dn. 32.

5 S. Y. Ötüken, Ioannes Orphanotrophos aus Paphlagonien-ein "sui generis", Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan. 10-13 Ekim 2001. Bildiriler (2002) 445-46. Kaynak için bk. Ioannis Scylitzae, Synopsis Historiarum. I. Thurn (ed.) (1973) 416, 474-76 ve 423.454-457.

6 V. OTKAS, A. Çaylak Türker, Unguentariumlar, 371.

7 DSİ'nin 2001'de Piskoposluk İkametgahı üzerine inşa ettiği su kanalıyla ilgili bilgi Kültür Bakanlığı'na 7.12.2001 tarihli 2001 yılı Bilimsel Raporumuzda verilmiştir. Antalya Bölgesi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 23.3.2002 tarihli kararına rağmen kanalın yeri değiştirilmemiştir. Toprak kaymasıyla kış aylarında güneye doğru yıkılabilecek kanal Piskoposluk İkametgahı'nın batısındaki mimari veriler ve opus sectile döşemeyi tahrip edecektir; ayrıca hayati tehlike söz konusudur. Aralık 2001'de kanalın şarj ettiği sular ve sel nedeniyle güneyden kayan toprakla kuzey arkad kısmen yıkılmıştır. Arkadın Röleve-Restorasyon projesi Antalya Koruma Kurulu'nda tasdik edilmiş, ancak uygulamanın kuzeydeki toprağın istinat duvarıyla sınırlanmasından sonra yapılmasına karar verilmiştir. Antalya Valiliği'nce Bayındırlık Bakanlığı'na hazırlatılan istinat duvarı ise bugüne kadar inşa edilmemiştir.

K5-K6 yapıları içinde gerçekleştirilen sondajlarda ortaya çıkan küçük buluntu ve mimari veriler değerlendirilmiş, böylece eksi kotta, 0.00-(-0.80/90) m. arasında 6. yy.'dan İ.Ö. 1. yy.'a inen yaşam tabakaları tespit edilmiştir. Aynı amaçla kilisenin kuzey avlusu batısındaki Bb-7 açmasında 1998'de -0.30 m. kota, 2002'de -0.85 m. kota inilmiş ve küçük buluntu tabakalarının yalnız C2 yapısı sonuçlarına benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır[8].

Kuzey ekin K5-K6 bölümleri kuzeybatısında 2002 yılında ilginç bir mimari veri ortaya çıkmıştır; kuzey-güney yönünde 2.40x1.25 m. boyutlarında dikdörtgen planlı havuzun derinliği 0.40/50 m.'dir (Res. 3). Zemini muhtemelen antik Myra kentinden getirilen monolit kesme taştan levhayla döşelidir (Res. 9); levha batı ve kuzeyde kesme taş duvarlarla, güneyde üst kotu 1.16 m. olan taş levhayla sınırlanır; doğu duvarı 3. yapı döneminde (11. yy. ortaları) dolgu üzerine inşa edilen paye nedeniyle tahrip olmuştur. Havuza güneyden bitişen 1.25 m^2 lik taş döşeli kuruluşun ortasında yüzeyi horasan harcıyla sıvalı 0.70 m. derinliğinde küçük örme küp ve içinde in situ vaziyette iki kulplu bir testi bulunmuştur. Havuz ve küp arasında künk sistemiyle bağlantı sağlanmıştır; bu da bize havuzda bir organik maddenin işlemden geçirilerek, sıvının küpteki testiye iletildiğini gösterir.

İlk akla gelen madde üzüm veya zeytindir; ancak havuzun boyutu, bilhassa derinliği ve in situ küçük testinin boyutu şarap imalatıyla bağdaşmaz[9]. Havuzun yaklaşık 1 m. güneydoğusunda yer alan kuzey ekin K5 yapısı yağın kutsandığı şapel (Myrophylion), K6 ise kutsanan yağın muhafaza edildiği yapıdır (Myrophylakion) (Res. 3)[10]. Yakın konumdaki bu yapılar nedeniyle havuzun mersin otu yapraklarından elde edilen yağın imalatı için kullanıldığını düşünüyoruz.

Havuzun kuzeybatısında dikdörtgen planlı bir yapının kuzey ve batı duvarları kısmen ortaya çıkarılmıştır. 2003'de kazısı tamamlanacak bu yapının güneybatı-kuzeydoğu yönündeki konumu kilise, ek yapılar ve havuzun eksenlerinden farklıdır; duvarları havuzun üzerine inşa edilmiştir; ayrıca malzeme ve teknik özellikleri 3. yapı dönemine işaret eder (Res. 3). Avluda aynı ekseni paylaşan üç mimari öğe vardır; birincisi 1.17 m. kota inşa edilen paye, ikincisi aynı kottaki pres taşı, üçüncüsü payenin kuzeyine 1.25 m. kota inşa edilen duvardır; bu duvarın güney cephesindeki yuvarlak niş 2. yapı dönemine ait devşirme tuğlalarla örülmüştür. Nişli duvarın batısında da 1.20 m. kot üstüne alüvyon baskınına karşı yapılmış moloz bir set bulunmuştur. Belirtilen ögelerde tespit edilen oturma kotları, 3. dönemde avlu batısında zemini yükseltmek amacıyla yapılan suni toprak dolgusunun üst kotuyla uyumludur[11].

Nişli duvarın doğusunda monolit kesme taştan yapılmış bir kuyu bileziği ortaya çıkmıştır (Res. 9); 1.05 m. kotta taş levhalarla kaplı kare bir zeminle çevrelenen kuyunun ağız çapı 0.93 m.'dir. Taş levhalı zemin döşemesi altındaki suni dolguya müdahale etmeden kuyu içindeki alüvyon ve toprak -0.20 m. kota kadar boşaltıldığında kuyu bileziğinin, aynı boyut ve formda diğer bir monolit taşın üstüne yerleştirildiği anlaşılmıştır. Derinliği 1.65 m.'ye

8 IV. OTKAS, Çiz. 2 (C2 1994-97 küçük buluntuları).

9 Akdeniz Bölgesi'ndeki kuruluşlar için bk. M.-C. Amouretti - J.-P. Brun (ed.), La production du vin et de l'huile en Méditerranée. BCH Supplement 26 (1993). Türkiye'de bir örnek için bk. S. Eyice, "Elaiussa-Sebaste (Ayaş) yakınında Akkale", VIII.2 TürkTKB (1976) 881 Res. 23-24.

10 K5 ve K6'nın işlevi için bk. XXIV.2 KST, 34

11 VI. OTKAS, 585 585-87 Çiz. 2b (Toprak kesitinde dolgu tabakası) Res. 6 (set duvarı).

ulaşan kuyunun 2. döneme ait bir sarnıca açıldığı, 3. dönemde işlevine devam etmesi amacı ile eski kuyu bileziği üstüne ikincisinin yerleştirildiğini düşünüyoruz.

Batı alanda 2001 yılında 0.30 m. kotta ortaya çıkan opus sectile zemin döşemenin kuzeydeki uzantısını açmak için yapılan kazıda döşemenin batıdan koyu gri mermer levhalarla oluşturulan 1.00 m. genişliğinde bir bordürle sınırlandığı anlaşılmıştır (Res. 3)[12].

B yapısı doğu alanındaki kazılarda ortaya çıkan iki yapının tarihi, B yapısıyla ilişkisi ve işlevlerinin belirlenmesi amacıyla 2002'de iki sondaj yapılmıştır (Res. 2). Bd-4/5B yapısında 1.90x1.00 m. ve Bd-6'da 1.70x1.10 m. boyutlarındaki sondajlarda toprak 5'er cm.'lik tabakalar halinde kaldırılarak +0.10/20 m.'den -0.85 m. kota inilmiştir. Küçük buluntu açısından zengin olan alanın değerlendirmesi 2001'de bulunan 386-393 ve 387-392 tarihli Arkadios sikkeleri ve 2002'de -0.30-(-0.40) ve -0.65-(-0.70) m. kotta bulunan beş sikke eşliğinde (bk. Bulgurlu, Maden) yapılacaktır[13]. Güneydeki yapıda gerçekleşen sondajlarda kandillerin -0.35-(-0.45) m. kotta yoğunlaştığı dikkati çeker; 87 kırık parçanın yanı sıra, bütün olarak ele geçen 5.-6. yy. "Anadolu tipi" örnekler, ayrıca hamur ve süsleme motifleriyle 4. yy.'a ait kandiller ortaya çıkmıştır (bk. Türker, Seramik). Aynı açmada 2001'de ortaya çıkan 256 cam mozaik parçasına bu yıl 53 örnek eklenmiştir[14]. Küçük buluntular kuzeyde ortaya çıkan yapının güneydeki yapıdan daha önceki bir döneme ait olduğunu göstermektedir.

3. Kilisenin kuzey ek yapısındaki K5-K6 bölümleri içi ve dışındaki çalışmalar

Kuzey arkadın batıdaki son bölümü olan K6 içindeki kazı 2001'de bitirilmiş ve mimari değerlendirmeler başlatılmıştır. 2002'de güney duvarın doğu kısmındaki dikiş izini algılamak amacıyla yaptığımız çalışmada K6'nın K5 bölümünden sonra yapıldığı anlaşılmıştır[15]. K5-K6 bölümlerinin batı cephesi altında daha önceki kazı kampanyalarında ortaya çıkan kuzey dış yan nefe ait duvar kalıntıları batıya doğru devam eder; bu da ilk bazilikanın kubbeli bazilikadan daha uzun olduğunu belgeler (Res. 3).

2002'de kuzey ek yapıda eksi kottaki yaşam tabakalarını tespit etmek amacıyla K6 içinde 1.10x1.70 m. boyutlarındaki sondajda +0.20 kottan -0.40 m. kota inilmiştir. 2001'de K5 içinde -0.35 m.'ye ve K6'nın güneydoğusunda -0.55 m.'ye inilen sondajlara 2002'de devam edilerek her ikisi -0.80 m. kotta tamamlanmıştır. Bu sondajlarla birlikte B yapısı doğu ve batısındaki, ayrıca kuzeydoğu ek yapı içindeki sondajlar 2004'te toplu bir değerlendirmeyle tanıtılacaktır.

2002'de K6 yapısı batı cephesini topraktan arındırmak için iki açma tamamlanmıştır (K6-b, b2). Bu alanda 1989 öncesi yapılan temizlik çalışmalarında yüzey toprağın 3.95 m. kotuna kadar kaldırıldığı tespit edilmiş, 2002'de 3.95 m.'den her iki açmada da 0.20 m. kota inilmiş ve 7.10 m. uzunluğundaki cephenin güneye doğru 4.75 m.'lik bölümü topraktan arındırılmıştır; sağır olan cephenin güneyinde dikey doğrultuda bir oluk yer alır. Yapının dışında eski bazilikanın doğu-batı doğrultusundaki duvarı ve kuzey arkad cephesi

12 age., Res. 3 (opus sectile döşeme) Res. 4 (taş levha).

13 XXIV.2 KST, 38 Res. 8 Arkadios sikkeleri.

14 age., Cam mozaikler.

15 XXII.2 KST, 346-47 Çiz. 3; XXIII.2 KST, Çiz. 2, 403 K6 işlev.

altında batıya uzanan temel duvarı arasında zeminin 0.20 m. kotta düzgün işli levhalarla kaplı olduğu görülür.

Batıdaki açmalarda 2.20-1.60 m. kotlarda yoğunlaşan yapı molozuyla birlikte bulunan devşirme kitabe ve mimari plastik ögeler K6 bölümünün orijinalde iki katlı olduğunu düşündürür[16].

B. Küçük Buluntular

1. Taş ve mermer buluntular[17]

2002 yılında 658 işlenmiş taş eser bulunmuş; yapılan değerlendirmede 648 eserin işlevi tesbit edilmiştir. Buluntuların 439'u opus tesselatum, 77'si yer döşemesi, 6'sı kakma, 4'ü kırık blok, 73'ü liturjik öge (39 levha, 21 delikli levha, 5 templon payesi, 3 ambon levhası, 5 küçük sütun), 18'i mimari öge (5 sütun, 6 başlık, 3 söve, 2 lento, 2 yastık), 23'ü bir yüzü kabartmalı parça, 4'ü kitabe, 2'si çanak ve 2'si lahit parçasıdır.

Demre kazılarında bugüne kadar bulunan 148 delikli levha kalınlık, motif ve işlevine göre değerlendirilerek gruplandırılmıştır; en yoğun grup 5-8 cm. kalınlığında, templon veya solea'lara ait 118 levhadır. Delik tekniğinde ağ, daire, kare-altıgen (Res. 4), balık pulu gibi geometrik motiflerle oluşturulan panoların çerçeveleri, kazıma veya kabartma tekniğinde spiral, dalga, mekik, başak veya meşe yapraklarıyla bezenmiştir. Genelde ön yüzü işlenen levhalar eksende düz bir şeritle iki bölüme ayrılır; her bölüm delik tekniğinde yapılmış farklı geometrik motifler içerir.

Myra çevresindeki 5. yy. ikinci yarısı-6. yy.'a ait paralel örnekler, aynı taş ustalarının Aperlai, Melanippe, Andriake, Sura ve Xanthos gibi yerleşmelerde çalıştıklarını belgeler[18]. Delikli levhaların Akdeniz kıyı şeridinde, bilhassa Kıbrıs'taki erken dönem yapılarında yaygın olarak kullanıldıkları dikkati çeker[19].

Başkent kökenli ajour tekniği Likya Bölgesi'nde, başta templon paye ve levhaları gibi liturjik eserler olmak üzere, arşitrav ve sütun başlıklarında uygulanmıştır; önceki kazı kampanyalarından tanıdığımız Likya'ya özgü arka yüzünde matkap delikleri bulunan altı ajour tekniğindeki levhaya bu yıl bir örnek eklenmiştir[20].

2002'de bulunan beş templon payesinden biri geometrik, diğer dördü bitkisel ve soffit motiflidir. Bunların arasında kaliteli işçiliğiyle dikkati çeken monolit kaideli paye kıvrık dalda sarmaşık yaprağı motifiyle bezelidir; 14x15 cm. enindeki paye altta kırıktır; Akdeniz çanağında Demre, Dereağzı ve Kıbrıs, ayrıca İstanbul ve Bursa çevresindeki benzer boyutlu örnekler yardımıyla yüksekliğini 90-95 cm. olarak restitüe edebiliriz. Motif ve üslûbunu

16 Üst kat için klş. U. Peschlow, Materialien zur Kirche des Hl. Nikolaos im Mittelalter, IstMitt 40 (1990) 246.

17 Semiha Yıldız Ötüken.

18 Aperlai ve Melanippe için bk. İst. Alm. Ark. Enst. Arşiv neg. R 3549, 3495; klş. O. Feld, "Die Kirchen von Myra und Umgebung", bk. J. Borchhardt (ed.), Myra. Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit (1975) 401-416 Taf. 131 (Andriake), 137 D (Sura); H. Canbilen - P. Lebouteiller - J.-P. Sodini, La basilique de l'acropole haute de Xanthos, Anatolia Antiqua (Eski Anadolu) IV, 1996, 226-27 Fig. 42-43, 46.

19 Kıbrıs için bk. J. des Gagniers - T. T. Tinh, Soloi. Dix campagnes de fouilles 1964-74 Vol. I (1985) Fig. 205-06; G. Roux, La basilique de la Campanopétra. Salamine de Chypre XV (1998) 158-60 Fig. 157, 159-64.

20 I OTKAS, 93 dn. 35.

Demre ve İstanbul'daki eserlerle karşılaştırabileceğimiz eser 6. yy.'a aittir (Res. 5)[21]. Kilisenin kuzeydoğu ek yapısında yer alan kazıma tekniğiyle yapılmış, kıvrık dalda yarım palmet ve spiral motifleriyle bezeli iki templon payesine bu yıl yeni bir örnek eklenmiştir; paye Demre ve çevresindeki örnekler eşliğinde 5.-6. yy.'a tarihlenir[22].

2002'de bulunan bir lento üstü lento iki şeritle düğümlenerek çevrelenen palmet ve yüksek kabartma tekniğinde sekiz sivri yapraklı rozetle bezelidir; teknik, motif ve üslup paralelleri Demre'de 11.-12. yy.'da karşımıza çıkar[23].

Likya Bölgesi üslubunu yansıtan bitkisel bezemeli levhalara bu yıl kaliteli işçiliğiyle dikkati çeken meşe yaprağı motifli örnekler eklenmiştir[24].

2. Geç Roma-Erken Hıristiyan Dönemi sırsız seramikleri[25]

Demre kazılarında sayısı 683'e ulaşan kandiller geç Roma-Erken Hıristiyanlık dönemi seramikleri arasında önemli bir grubu oluşturur[26]. 2002'de kandillerin B yapısı doğu alanındaki açmalarda (Bd-4/5B ve Bd-6) yoğunlaştığı ve sayılarının 124'e ulaştığı görülür. En yoğun kotlar Bd 4/5 B açmasında, -0.40-(-0.45) m. ve -0.35-(-0.40) m.; Bd-6 açmasında ise -0.60-(-0.65) m.'dir.

Kandillerin hamuru, yumuşak, kolay kırılabilir, gözeneksiz, az mika, kalker ve taş katkılı olup, kırmızımsı sarı renktedir (D8, D9)[27]. Formları ise genellikle iç bükey bir halka kaide üzerinde yer alan basık küresel bir gövde ve iç bükey yuvarlak bir diskustan oluşmaktadır; yağ deliği bir örnek dışında diskusun merkezindedir. Kandillerin büyük bölümü Miltner tarafından[28] "Anadolu Tipi" olarak tanımlanan, Efes başta olmak üzere Anadolu ve Yunanistan'da bazı merkezlerde ortaya çıkan[29], ancak üretim yeri bugüne kadar belirlenemeyen örneklerdir. Demre buluntuları arasında sayısal yoğunluğu ile dikkati çeken bu grubun üretim merkezinin Myra olabileceğini düşünmekteyiz. Kandillerde diskus, gövde ve omuz

---

21 Boyut için bk. Demre 02 MT- 7341 (yayınsız); klş. J. Morganstern, The Byzantine Church at Dereağzı and Its Decoration, IstMitt Beih. 29 (1993) Lev. 25-9, 10; J. P. Taylor - A. H. S. Megaw, Excavations at Ayios Philon, RDAC (1981) 231 Lev. 40-13; R. M. Harrison - N. Fıratlı, Excavations at Saraçhane in Istanbul I (1986) 150-152 Res. 14c; S. Y. Ötüken, Forschungen im nordwestlichen Kleinasien: antike und byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa, IstMitt Beih. 41 (1996) 58 BM 25. Motif ve üslup paraleli için bk. H. Tezcan, Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi (1989) 45 Res. 22.

22 XIX.2 KST, 547 96-MT3008 (Alpaslan, Taş ve Mermer); IV. OTKAS, 278 Çiz. 7 (96MT-3008) ve (90MT-67, yayınsız).

23 Peschlow y.dn. 16, 230-240, Taf. 43-4, 44-3, 44-6. Bari'deki paraleli için bk. M. Salvatore - N. Lavermicocca, "Sculture altomedievali e bizantine nel museo S. Nicola di Bari: note sulla topographia di Bari bizantina", RivIstArch III, 1980, 122 Fig. 43.

24 Benzer örnekler için klş. not 18.

25 Ayşe Ç. Türker

26 2002 yılında bulunan 8434 seramikten Bizans Dönemi'ne ait 6814 sırsız, 106 sırlı seramik ana topraktan, 250 sırsız, 56 sırlı seramik alüvyon üstündeki yüzey topraktan çıkmıştır. Geç Roma-Erken Hıristiyan Dönemi'ne ait 222 kırmızı astarlı seramik, 35 terra sigillata, 644 boyalı seramik ve 180 kandil ana toprak ve eksi kotta bulunmuştur.

27 Hamur renkleri C.E.C. Fédération européenne des fabricants de carreaux céramiques renk kataloğuna göre verilmiştir.

28 F. Miltner, Das Coemeterium der Siebenschläfer, FiE 4/2 (1937).

29 Bu tipin benzerleri Anadolu'da Efes, Milet ve Yassı Ada batığında ve Yunanistan'da Delos, Korinth gibi merkezlerde ortaya çıkarılmıştır; bk. G. Bass - F. Doornink, Yassı Ada I, A Seventh Century Byzantine Shipwreck (1982) 190-196; klş. P. Bruneau, Exploration archéologique de Délos XXVI. Les lampes (1965); O. Broneer, Corinth IV.2, Terracotta Lamps (1930).

çeşitli motiflerle bezelidir[30]. Bütün olarak ele geçen örneklerde (Res. 6) diskusta figürlü kompozisyonların yanı sıra rozet motifi, gövdede ise kabartma tekniğinde ışın, daire ve iç içe daire motifleri bulunmaktadır; 5.-6. yy.'a tarihlendirebileceğimiz bu gruptan farklı iki örnek Bd-6 açmasında -0.60-(-0.65) m. kotta bulunmuştur (Res. 6.4, 5); hamurları ve bezeme kompozisyonları nedeniyle ile bu iki kandili 4.-5. yy.'lara tarihlenebilir.

Eksi kotlarda az sayıda olmakla beraber, kandil gövdesinin çarktan alınırken bir ip veya tel yardımıyla kesilmesiyle oluşan yay izleri taşıyan kandillere ait kaide parçaları; ayrıca kabartma tekniğindeki motifleri kırmızı boyalı kandil gövde parçaları bulunmuştur.

B yapısı doğu alanındaki sondajlarda dikkati çeken diğer bir kap türü unguentariumlardır. Önceki kampanyalarda gövde ve kaide parçaları ele geçen bu kaplara 2002'de yeni gövdelerle birlikte ağız parçaları ve ağızların kapatılmasında kullanılan yaklaşık 1 cm. çapındaki pişmiş topraktan yapılan yassı tıpalar eklenmiştir[31].

Bd 4/5B açmasında -0.05-(-0.10) m. kotta ortaya çıkarılan bir unguentarium ise, üzerindeki tasvir nedeniyle önemlidir (Res. 3). Geç Roma - Erken Hıristiyan Dönemi unguentariumları tipindeki[32] eserin, kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Gövdenin kaideye yakın bölümünde baskı tekniğinde yapılmış bir tasvir bulunur. Tasvirde cepheden gösterilen Meryem, tahtta oturur ve kucağında çocuk İsa vardır. Bu Meryem tipi "Theotokos Nikopoios" adını alır[33]. Ayrıca tahtın iki yanında Latin haçına benzeyen ancak seramik hamurunun dağılması nedeniyle tipi tam olarak tanımlanamayan haçlar bulunur. Seramikte bu tasvirin en yakın benzerine Sardis'te ortaya çıkarılan bir hacıyağı şişesi üzerinde rastlanır[34], ancak 6. yy.'a tarihlenen fildişi eserlerde, aynı yüzyıldan Dumbarton Oaks Koleksiyonu'ndaki bir altın madalyonda, 6.-7. yy.'lardan imparatorluk mühürlerinde ve 7. yy.'a tarihlenen monza ampullalarında aynı tasvire rastlanır[35]. Sözü geçen maden ampulla, madalyon ve fildişi eserler üzerindeki tasvirlerde tahtın iki yanındaki haçlara rastlanmazken, mühürler üzerinde tahtın yanlarındaki haçlar da görülebilir. Orta Bizans Dönemi'nde, kiliselerin apsis mozaiklerinde sıklıkla görülen tasvir, 10. yy. ve sonrasında fildişi eserlerde ve özellikle patrik mühürlerinde yaygın olarak yer alır[36]. Bizans tasvir sanatında erken dönemlerden itibaren görülen Meryem tasvirli eserler üzerindeki yazıtlar, O'nun "Tanrı anası" sıfatıyla, İsa'ya en yakın insan olarak, büyük ilgi gördüğüne ve koruyuculuğu yönünde güçlü bir inanç olduğuna işaret eder. Bu unguentarium üzerinde bir yazıt bulunmamasına rağmen,

30 Önceki kampanyalarda bulunan Anadolu tipi kandiller için bk. M. Acara - Y. Olcay, "Bizans Dönemi Aydınlatma Düzeni ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde Kullanılan Aydınlatma Gereçleri", Adalya II, 1997, 257-260.

31 Önceki kampanyalardaki unguentarium örnekleri için bk. dn. 8.

32 J. W. Hayes, "A New Type of Chiristian Ampulla", BSA 66, 1971, 243-248.

33 N. P. Sevcenko, The Oxford Dictionary of Byzantium III (1991) 2176 bk. "Virgin Nikopoios"; M. Lechner, Lexikon der Christlichen Ikonographie 3 (1994) 154-210 bk. "Maria, Marienbild".

34 Seramik eserlerde yayınlı örnekler arasında Meryem ve çocuk İsa tasvirine yer verilen bir örnek Sardis'te ortaya çıkarılmıştır. Bu örnek için bk. C. H. Greenewalt, "Sardis: Archaeological Research in 1995", XVIII.I KST (1996) 513-527, Fig. 6. Ancak kişisel görüşmede Amorium kazılarında yine bir unguentarium örneği üzerinde bu tasvirin varlığı öğrenilmiştir. Eseri görme şansımız olmadığından burada karşılaştırmak mümkün olmamıştır.

35 Fildişi eserler için bk. K. Weitzmann, Age of Sprituality (1979) no. 474, 476, 457; madalyon için bk. age. no. 287; ampulla için bk. A. Grabar, Les ampoules de Terre Sainte (1958) 15 Pl. 1,2; G. Vikan, Byzantine Pilgrimage Art (1982) 23 Fig. 16; mühürler için bk. G. Zacos - A. Veglery, Byzantine Lead Seals (1972) Pl. 9.7a, Pl. 10.8c, 9a, 9b, 10a, 12a.

36 Fildişi eserler için bk. A. Goldschmidt - K. Weitzmann, Die byzantinischen Elfenbeinskulpturen des X-XIII. Jahrhundersts (1934) Vol. 2, 49 no. 79, 82 Pl. XXXII. Mühürler için bk. N. Oikonomides, A Collection of Dated Byzantine Lead Seals (1986) no. 100, 115, 121, 125, 137, 141, 143, 147, 150, 152-155.

Demre kazılarında ortaya çıkarılan 98 K-911 envanter numaralı eser üzerinde yer alan "Meryem yardım et" şeklindeki yazıt, buradaki tasvirin de aynı amaca yönelik olduğunu göstermektedir[37]. Baskı tekniğinde yapılan "Theotokos Nikopoios" tasvirinin[38], yayınlı seramik örnekleri içerisinde benzeri tespit edilememiş, ancak kişisel görüşmelerde Amorium'da 1989 yılında üzerinde haleli bir figür bulunan unguentarium parçasının ortaya çıkarıldığı öğrenilmiştir[39]. Baskı tekniğindeki "Theotokos Nikopoios" tasvirinin benzerleri kurşun mühürlerde 7. yy.'ın ilk yarısından örneklerde görülmektedir[40].

Doğu alandaki diğer buluntular arasında, benzerlerine Kartaca'da rastladığımız ve 5.-6. yy.'a taririhlenen amphoralara ait dip parçaları, ikiz ve yivli kulplar; ayrıca Kyaneai'daki İ.S. 3.-4. yy.'a tarihlenen sırsız saklama kaplarına paralel ağız parçaları vardır[41].

3. Geç Roma-Erken Hıristiyan Dönemi kırmızı astarlı ve boyalı seramikleri[42]

Kazıda bulunan Geç Roma-Erken Hıristiyan Dönemi kırmızı astarlı ve boyalı seramiklerin kilisenin birinci yapı dönemine ait olabileceği düşünülmektedir. Seramikler yoğun olarak Ortaçağ zemininin altında, eksi kotta ele geçmektedir. Kırmızı astarlı seramiklerin daha önceki yıllarda olduğu gibi çoğunlukla Geç Roma D Kıbrıs grubu ve az sayıda Geç Roma C Foça ve Afrika seramik grubuna ait olduğu tespit edilmiştir.

En yoğun grubu oluşturan Kıbrıs örneklerinde en yaygın rastlanan tip dışa doğru yuvarlatılarak çekilmiş ağızlı ve halka kaideli kase ve tabaklardır. Bunlar içinde iki tabak tam formu ile belirlenmiştir; tabakların ağız kenarı üçgen biçiminde dışa çekik, yivlidir, halka kaideleri alçak ve Kıbrıs tipinin özelliğini yansıtmaktadır. Benzer örnekler 5. yy. sonu ile 6. yy. başına tarihlenir[43]. Kase ve tabaklar arasında üçgen biçiminde dışa çekik, düz ağızlı tipin örnekleri ise 4. yy. sonu ile 5. yy. ortalarına tarihlenir[44].

Ağız kenarı düz ve yivli örneklerin bazılarında, ağız altında ya da gövdede ruletle yapılmış paralel çentik biçiminde baskılar görülür. Bu tip bezeme Kıbrıs tipi için karakteristiktir ve 5. yy. sonu ile 7. yy. arasına tarihlenir[45].

---

37 Bu örnek için bk. A. Ç. Türker, Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında Ortaya Çıkarılan (1989-2000) Bizans Dönemi Sırsız Seramikleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi 2004) Kat. no. 240.

38 Bu tasvirde Meryem tahtta oturur ve kucağında çocuk İsa vardır; cepheden tasvir edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Sevcenko, y.dn. 33, 2176.

39 25. Kazı Sonuçları Toplantısı Sempozyumu sırasında Christ Lightfoot tarafından bilgi verilmiştir.

40 Kurşun mühürler için bk. Zacos - Veglery, y.dn. 35, Lev. 10, 9a, b, 10a; tasvir mühürlerde sonraki dönemlerde de görülmeye devam eder ancak buradaki tasvire en yakın örnekler 7. yy. ilk yarısına tarihlenenlerdir.

41 M. G. Fulford - D. P. S. Peacock, Excavations at Carthage (1984) 126 Çiz. 37.31; I. Mader, "Keramik der Feldforschungen auf dem Gebiet von Kyaneai, Teil II: Die Funde aus den Jahren 1993/4", Lykische Studien 4. Feldforschungen auf dem Gebiet von Kyaneai (Yavu-Bergland) Ergebnisse der Kampagnen 1993/94. AsiaMS Band 29 (1998) 108-110.

42 Ebru Fındık

43 J. W. Hayes, Late Roman Pottery (1972) 374 Fig 80 form 2:1 (Abu Mena 65/512); form 2:2 (Atina Agora P 27 051); F. O. Waagé, "The Roman and Byzantine Pottery", Hesperia II, 1933, 308 Pl. X no. 290.

44 Hayes, age., 374 Fig 80 form 1, 2, 4 (Abu Mena 65/516, 518, Selanik 488).

45 XXI.2 KST, Acara, Seramik ve Maden Buluntular, 355-356; benzer örnekler için bk. Hayes, y.dn. 43, 380 Fig. 82, 13 tip C (Xanthos, Letoon 27, 382); F. G.-E. Giudice, et. al., "Paphos Garrison's Camp.VIII Campagna", RDAC (2001) 270 Fig. 7 1(B31), (Anamur, 31 n. 163 Fig. 11), 2 (B32); 277 Fig 7, 9 (B44); Hayes, y.dn. 43, 380 Fig 82 form 9:11 tip B, (Kıbrıs-Salamis, Gymnasium, 382); 380 Fig 82, form 9:11 tip B (Emporio, Chios, 382); 378 Fig 81, form 9:1 (Xanthos, Letoon 23, 379).

2002'de "mortarium" ya da leğen olduğunu düşündüğümüz, çapları 24-38 cm. arasındaki geniş kaplara yeni örnekler katılmıştır; benzerleri Kıbrıs'ta 6. yy.'ın 2. yarısı ile 7. yy. ortalarına tarihlenir[46]. Foça örnekleri arasında "mortarium" tipi kaplarla benzerlik gösteren, geniş katlı ve kalın ağızlı kaplar[47], ayrıca 6. yy. ortaları ve erken 7. yy.'a tarihlenen üçgen biçiminde ve yuvarlatılarak dışa çekik ağızlı, kase ve tabaklar da görülür[48].

Afrika kırmızı astarlı grubu içerisinde 6. yy.'a tarihlenen, aynı tipte iki tabak tam formu ile tespit edilmiştir; bunlar dışa doğru yuvarlak kavisli ağızlı ve alçak halka kaidelidir[49]. Ağız kenarı yivli ve ağız altında ruletle yapılmış bezemeli kase ise 5. yy.'ın 3. çeyreği ile 6. yy.'a[50], ağız kenarı dik ve yivli kasenin benzeri ise 5. yy. ortalarına tarihlenir[51]. Afrika grubundaki büyük boyutlu bir kandil, Demre buluntuları arasında yeni bir formdur (Res. 11); bu kandil benzerleri yardımı ile 5.-6. yy.'lara tarihlenmektedir[52].

Hiçbir gruba dahil edilemeyen örnekler arasında; ağız kenarı dik ve sivri, ağız altından başlayarak ağız hizasında ters dönerek kıvrılan kulplu kaplar 4 -5. yy.'a tarihlenebilir[53]. Kırmızı astarlı seramiklerde bezemeli örneklere bu yıl, iç içe dairelerin arasında radyal biçimde sıralanmış, palmiye dalı motifli parçalar eklenmiştir. Genellikle kase ve tabakların dip kısmında uygulanan motifler baskı tekniğinde yapılmıştır. Benzerleri 4. yy. ile 6. yy. ortaları arasına tarihlenmektedir[54].

Kazıda eksi kotta yoğun olarak ele geçen boyalı seramiklerin üzerinde genellikle kırmızı, kahverengi ve siyah renkli boyamalar görülür. Motifleri güçlükle tespit edebiliriz; ancak paralel çizgiler ve spiraller belirgindir.

Demre'deki kırmızı astarlı seramiklerde daha çok açık formlar yaygın iken, boyalı seramiklerde testi, bardak, kulplu ve kulpsuz saklama ve pişirme kapları ayrıca çift kulplu leğen gibi kaplar görülür. Boyalı kapların benzer örnekleri İstanbul, Atina, Selanik ve Mısır'da Abu Mena'da karşımıza çıkar[55].

4. Cam Buluntular[56]

2002 yılında, Demre Aziz Nikolaos Kilisesi kazısında bulunan anatoprak camları içinde, şişeler, kaseler, bardaklar, kandiller, bilezikler ve pencere camlarına ait parçalar söz konusudur. Eserler, renkleri açısından önceki yılların buluntularıyla paralellik gösterirler. Yoğun olarak görülen mavi-yeşil, sarı-yeşil ve yeşil tonlarının yanı sıra; sarı, mor ve mavinin tonlarında örnekler ile renksiz kaplar da mevcuttur.

---

46 Hayes, y.dn. 43, 384, Fig 84 form 11:1 (Peyia, Kıbrıs, 383); 378 Fig. 81, form 7:1 (Apollonia, Cyrenaica, 377-79).

47 XVII.2 KST, M. Acara, Seramik, 380-381.

48 F.G.-E. Giudice, y.dn. 45, 270 Fig 6, 1(B18), 2(B19), 38B209; 277 Fig. 6, 4 (B30), 5 (B31).

49 Hayes, y.dn. 43, 19 Fig 1:b form 1 (Vatican, Museo Sacro s. 19); 28 Fig 3 form 5:30 tip C (British School at Roma, Eretum s. 29); 154 Fig 28 form 99:1 tip A (Louvre MNB 3194, Cherchel s. 155)

50 Hayes, y.dn. 43, 122, Fig. 21, form 74:1 (Atina Agora P.1947, 124); 130, Fig. 23, 7 (Atina Agora P. 684, 129). 23, 7 (Atina Agora P. 684, 129).

51 Hayes, y.dn. 43, 130 Fig. 23 form 85 tip A (Atina Agora P. 1911, 133).

52 D. M. Bailey, Greek and Roman Pottery Lamps (1972).

53 A. H. Ashmed - K. M. Philips J.R., Classical Vases (1976) 57 no. 74, Acc.no 16.533 (Campania, güney İtalya); C. Lang-Auinger, Hanghaus 1 in Ephesos, Der Baubefund, FiE VIII/3 (1996) 86 no.18 FO A/1 .

54 Hayes, y.dn. 43, 217, 223 Fig. 38 stil A 350 Fig. 72.

55 age., 413.

56 Özgü Çömezoğlu

Kandiller arasında, geçen yıllarda bulunan örnekler gibi, 6. yy.'a tarihlenen içi boş çubuklu kandiller, 9. yy.'dan 12. yy.'a kadar görülen masif ve bilyalı çubuklu kandiller, çeşitli dönemlere tarihlenen kadeh ve kulplu kandiller görülmeğe devam etmiştir. Pencere camları içinde de yine eski yılların buluntularına uygun olarak, 6-9. yy.'lar arasında örnekleri görülen düz pencere camları ile, 9.-12. yy.'larda kullanılmış olabileceğini düşündüğümüz daire biçiminde ortası düz veya bombeli camlar bulunur[57].

2002 Demre camlarına yenilik getiren parçalar arasında, küçük şişelere ait parçalar görülür. Bunlardan biri, 1 cm. çapındaki boynu ve düzleme dik ağzı ile dikkati çeker. Bu tip şişeler, küçük boyutlu kick-up kaide ile son bulmaktadırlar. Benzerleri 4-7. yy.'lar arasında görülse de en yakın paralelleri 9. yy. ile 12. yy.'lar arasına tarihlenirler[58]. Küçük şişelerin bir başka çeşitlemesine, 3 cm. çapındaki dışa çekik ağızlı örnek gösterilebilir. Ayrıca, bardaklara, kaselere ve kulplu kandillere ait olabilecek halka kaideler, bu yıl da daha önceki yıllardaki gibi yoğundur (Res. 12).

Demre buluntularına yenilik getiren diğer örnekler ise, katlı gövdelerdir. Bu gövdelerden bir tanesi, içe doğru yassı biçimde katlanmıştır. Benzer örnekleri, Balkanlarda bulunan çift yönde konik şişelerde, 13-15. yy.'lar arasında görülür. Demre'de bulunan bu örnek için, sel felaketinden hemen önce kullanılmış olduğu düşünülürse, 13. yy.'ın başından daha geç bir tarih önerilemez[59]. Katlı gövde parçaları içinde, dışta adeta yatay bir yiv oluşturulmuş görüntüsü veren örnekler ise, Roma Dönemi'nden, 13. yy.'a kadar her dönemde görülür. Stratigrafinin yardımıyla, Demre'deki örnekler, 9. yy. ile 13. yy.'ın başı arasına tarihlendirilebilirler[60].

Süsleme teknikleri içinde, renksiz ve mavi cam ipliği bezeme, 2002 buluntuları arasında da en çok görülen tekniktir. Farklı bir örnek, kalın cidarlı, kaburgalı kaseye ait olabilecek bir ağız parçasıdır. Bu tip kaplar, İ.Ö. 1. yy. ile İ.S. 1. yy. arasında, kalıba üfleme ve kalıba döküm tekniğinde yapılmış örnekler arasında görülür[61]. Geçen yıllarda benzerleri bulunan boyama tekniğinde yapılmış bir bilezik de, 10-12. yy.'a tarihlenen buluntularımız arasındadır[62]. Kazıma tekniğinin dışta uygulandığı örnekler, 2002 yılı buluntuları arasında da görülmektedir. Roma Dönemi'nden, 11. yy.'a kadar benzerleri görülen bu parçalardan birinin dış yüzünde yatay şeritler, diğerindeyse biçimi tam anlaşılamayan geometrik bezeme vardır[63].

---

57 Ö. Çömezoğlu, "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi kazılarında 1996-1999 yılları arasında bulunan aydınlatma işlevli cam eserler", (H.Ü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000); Olcay-Acara, age., dn. 29.

58 D. B. Harden "Glass", bk. P. L. Shinnie - M. Shinnie (ed.), Debeira West. A Medieval Nubian Town (1978) 84 no. 10; J. Hayes, Saraçhane (1982) no. 76; 4-5. yy. örnekleri için bk. G. M. Crowfoot, "Glass", Samaria-Sebaste III. The Objects (1957) 410-412.

59 V. Han "The Origin and Style of Medieval Glass found in the Central Balkans", JGS 17, 1975, 123, 124;

60 G. D. Weinberg, "A Medieval Mystery: Byzantine Glass Production", JGS 17, 1975 138-39; D. B. Harden, "Some Glass Fragments, Mainly of the 12th-13th Century A.D. from Northern Apulia", JGS 8, 1966, 76, 77.

61 E. Schrijver, Glass and Crystal (1964) Pl. 1d; A. von Saldern, "Glass from Sardis", AJA 66, 1962, Fig. 4; E. Erten Yağcı, "Hatay Müzesindeki bir Grup Cam Eser", I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu. 26-27 Nisan 1988 (1990) 31.

62 V. OTKAS, Ö. Çömezoğlu "Cam Bilezikler", 369; G. Köroğlu, "Yumuktepe Höyüğü'nden Bizans Dönemi Cam Bilezikleri", Ortaçağ'da Anadolu, Prof. Dr. Aynur Durukan'a Armağan (2002) 362.

63 XIX.2 KST, Olcay Cam Buluntular, 487; XXII.2 KST, Ş. Atik - Ö. Çömezoğlu, Cam Buluntular, 348.

Demre'de ilk kez bu yıl görülen sıkıştırma (pinched) tekniğindeki örnek, çeşitli yerleri sıkıştırılarak bezenmiş olan bir kabın kaide parçası olmalıdır. Benzerleri, küresel gövdeli şişe ve kavanozlarda yoğunlukla, 3.-4. yy.'lar olmak üzere, 8. yy.'ın ortalarına kadar görülmektedir[64].

5. Maden Buluntular[65]

2002 yılı kazısında bulunan 278 madenden 120'si çivi, 111'i cüruf, 13'ü levha parçası, 9'u sikke, biri bütün ve 5'i parça kandil fitil taşıyıcı parçaları, 4'ü polikandilion'a ait parçalar, 2'si pul, 1'i tütsü kabı maşası, 1'i bıçak, 1'i kandil kapağı, 1'i çubuk, 1'i tokadır; 8 buluntunun türü tespit edilememiştir. K6-b1 açmasının 0.35-0.30 m. kotunda bulunan ve bütün olan, Bizans Dönemi'ne ait kurşun kandil fitil taşıyıcısının benzer örnekleri 1996-97 ve 2001'deki kazılarda bulunmuştur[66]. Cam kandillerin içine yerleştirilip boru şeklindeki dip kısımlarına fitil konulan örneklere Anamur, Alahan ve Antakya'da rastlanır[67]. Bronz tütsü kabı maşasının benzerleri 2001'de bulunmuştur[68]; üst kısmındaki kabartma tekniğindeki iç içe daire motifi erken dönemde, örneğin Demre kazısındaki kandillerde yaygındır[69]. Aynı motif 2002'de bulunan bir bronz levha ve işlevi sorunlu bir diğer bronz levhada görülür. Yarım küre şeklindeki dairelerle bezenmiş, üzerinde bir delik bulunan bronz eser kandil kapağı olabilir[70]. Demre'de Bizans sonrası mezarlarda ele geçen ve 19. yy.'a tarihlenen beş telkari kemer tokasına bu yıl bir yenisi eklenmiştir (Res. 13).

Bakır sikkelerin altısı tahrip olmuş, üçü tarihlendirilmiştir[71]. Bunlardan ikisi 10. - 11. yy.'da basılmış Bizans Anonim Sikkeleri olarak tanımlanır; birincisi Anonim A2 tipi II. Basileos-VIII. Konstantin (976-1030/35)[72], ikincisi Anonim C tipi IV. Mikael (1034-1041) grubuna[73], üçüncüsü I. Alexios Komnenos'a (1081-1118) ait olup, Selanik'te basılmıştır[74]. II. Basileos-VII. Konstantin sikkesinin ön yüzünde halesinde inci bezemeleri olan İsa Pantokrator büstü görülür; çevresindeki ЄMMANOVHL yazısı silinmiştir. Arka yüzde dört satırlık Ih(SЧS)/XRISTЧS/bASILЄЧ bASIL(ЄЧ) yazısı yer alır; benzer örnekler 1997-99 ve 2001 Demre kazılarında bulunmuştur[75]. IV. Mikael sikkesinin ön yüzünde ayakta 3/4 İsa figürü

64 B. Y. Czurda-Ruth, "Zu den römischen Gläsern aus den Hanghäusern von Ephesus", Kölner Jahrbuch für Vor und Frühgeschichte 22, 1989, 133-34; G. D. Weinberg - S. M. Goldstein, "The Glass Vessels", bk. G. D. Weinberg (ed.), Excavations at Jalame: Site of a Glass Factory in Late Roman Palestine (1988) 82, 84; N. Katsnelson, "Glass Vessels From the Painted Tomb at Migdal Ashqelon", Atiqot XXXVII (1999) 67-82. Fig. 4.6; C. S. Lightfoot, "Some Types of Roman Cut-Glass Found in Turkey", I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu, 26-27 Nisan 1988 (1990) 104; C. Meyer, "Byzantine and Ummayed Glass from Jerash: Battleship Curves", Annual of the Department of Antiquities of Jordan XXXIII, 1989, 235-244.

65 Vera Bulgurlu

66 Env. no.ları 96M-619, M926-927, HN97/M941, HN01/M2094, M2143.

67 XIX.2 KST, Olcay, Cam buluntular, 551, dn.2.

68 Env. no. HN01/M2508

69 Olcay-Acara, age., 258.

70 Benzer kapak için bk. Handbook of the Byzantine Collection Dumbarton Oaks (1967) Lev. 103.

71 K. Dörtlük (ed.), Antalya Museum (1988) 154 no.185.

72 Madenler Anadolu Medeniyetleri Müzesi laboratuvarında temizlenmiştir. Emeği geçenlere teşekkür ederiz.

73 A. R. Bellinger - P. Grierson, Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection III-2 (1973).

74 M. F. Hendy, Coinage and Money in the Byzantine Empire 1081-1261 (1969) 88 Levha 8.7; C. Morrison, Catalogue des monnais byzantines de la Bibliotheque National (1970) 678; W. Wroth, Byzantine Coins in the British Museum (1911) 24.

75 XX.2 KST, Acara, Maden, 489 Res. 13; XXII.2 KST, Acara, Maden 350 Res. 8. 2001 Kazısı env.no. HN01/M2753.

ve çevresinde (ЄMMANO)V(HΛ) yazısı; arka yüzde uçlarında incili haç ve IC-XC/NIKA yazısı yer alır; 2001'de Demre'de bulunan iki IV. Mikael sikkesi ise Anonim B grubuna aittir[76]. I. Alexios Komnenos sikkesinin ön yüzünde İsa büstü, arka yüzünde I. Alexios büstü yer alır; İmparator sağ elinde haçlı küre, sol elinde ucu haçlı asa tutmaktadır; sol boşluktaki yazıdan yalnızca Λ(Λ.Ξ) harfleri kalmıştır[77]. Aziz Nikolaos Kilisesi kazılarında 1989-2002 yılları arasında bulunan 42 Bizans sikkesinin 24'ünün 11. yy.'a ait olması ilginçtir.

C. Duvar Resmi Belgeleme ve Koruma-Onarım Çalışmaları

1. Duvar Resmi Belgeleme ve Acil Mimari Koruma - Onarım Çalışmaları[78]

2002 Aziz Nikolaos Kilisesi duvar resimleri belgeleme çalışmaları ve acil mimari belgeleme ve koruma-onarım projelendirmesi, KA.BA Eski Eserler Koruma ve Değerlendirme-Mimarlık Ltd. tarafından, 4-10 Eylül 2002'de yapılan arazi çalışması ve Ekim 2002'deki ofis çalışmalarıyla gerçekleşmiştir. Bu yıl kilisenin kuzey ve iç güney yan nefler, kuzeybatı ve güneybatı köşe odaları, dış narteks ve 1. güneydoğu şapeli belgelenmiş, ayrıca acil onarım kapsamında kuzey ek yapı A1 Arkadı ve C1-C2 mekanlarında çalışılmıştır.

Arazide öncelikle plan ve iç mekan kesitlerinin ölçümlerine baz olacak eskizler hazırlanmış, bunu optik/elektronik aletlerle yapılan ölçüm ve fotoğrafik dökümler izlemiştir. Plan ölçümlerinde pas-poligon, kesitlerde ileriden kestirme ve pas-poligon yöntemleri uygulanmış, ayrıca bazı kısımlarda nivelman yapılmıştır.

Duvar resimli mekanlarda, 17 poligon noktasına bağlı 595 nokta ölçülmüş, bunlardan 277 tanesi üç boyutlu kullanmak amacıyla alınmıştır. A1 Arkadında plan için 8 poligon noktasına bağlı 401 nokta ölçülürken, 364 pas noktasının 171'inde kot alınmıştır. Kesit çizimlerinde cephelere 37 adet nokta hedef kağıdı yapıştırılarak ölçü alınmış; hedef noktalarının işaretlendiği cepheler belgelenerek bilgisayara aktarılmıştır.

Düzeltimi yapılan dijital fotoğraflardan alınan baskılardan elle çizim yöntemiyle final çizimleri üretilmiş ve mimari çizimlere kat farklılıkları ve sınırlarıyla işlenen duvar resimleri 60x100 cm.'lik aydınger paftalara taşınmıştır (Res. 7). Bunların yanısıra belgelenen yüzeylerdeki malzeme tabakalarının değerlendirildiği bir haritalandırmada, taşıyıcı malzeme, tesviye sıvası ve boya tabakaları farklı renklerle işaretlenmiştir.

2002'de yıkılan A1 arkadının mimari parçalarının özgün yerleri, 1994 yılında Y. Mim. Burcu Ceylan, Dr. Nilay Çorağan Karakaya ve Ertuğrul Danık tarafından yapılan kesit çizimleri eşliğinde tespit edilmiş ve numaralanmıştır. Onarım projesi Venedik Tüzüğü'nün 15. maddesi gereğince hiçbir yeni eleman eklenmeksizin anastilosis yöntemiyle hazırlanmıştır. Kilisenin kuzeydoğusundaki C1 - C2 mekanlarının acil basit üst örtü onarımı uygulamalarına yönelik bir tarif hazırlanmıştır.

---

76 Env.no. 01M-2139, 01M-2140.

77 I. Alexios 1092'den sonra Selanik'te üç kez sikke bastırmıştır; Demre'deki örnek 1. gruba aittir; 2001 kazısında aynı imparatora ait bir Billon bulunmuştur, bk. XXIV.2 KST, 37-38.

78 Arzu Nizamoğlu - Ege Yıldırım

2. Duvar Resimleri Koruma-Onarım Çalışmaları[79]

Koruma onarım çalışmaları 8 Eylül-14 Ekim 2002 tarihlerinde bir arkeolog-duvar resmi koruma uzmanı ve dört restoratörden oluşan beş kişilik bir ekiple yürütülmüştür. Güney Mezar Odası kuzey duvarındaki 1. nişin sağlamlaştırılması ve temizliği 2001'de tamamlanmıştı. Boyaların dökülmesiyle oluşan beyaz noktaların yoğunluğu resimlerin algılanmasını engellemekteydi. 2002'de yapılan rötuşlamada bu noktalar bulundukları alanın bir ton açığı renkte suluboya ile kirletilmiş; bu işlem sadece özgün sıva üzerindeki boyanın yok olduğu yerlere uygulanmıştır; yapılan işlemde kirletilen bölgeler 30-40 cm. yakından bakıldığında rahatlıkla görülebilinir. Boya tabakası ve rötuşlanan kısımların sağlamlaştırılması için, Paraloit B72 rezini % 3-4 oranında selülozik tiner içinde seyreltilerek, fırçayla uygulanmıştır.

Kuzey duvarın 2. ve 3. nişlerinde boyalı sıvanın üzerindeki toprak ve kalker tabakası temizlenmiştir; böylece boyalı yüzey ortaya çıkmış ve sahnedeki detaylar algılanacak hale gelmiştir. Toprak tabakası su kullanılarak kaldırılmış; nemin oluşturduğu 1 mm. ve daha ince kalınlıktaki kalker tabakası ise mekanik yolla temizlenmiştir. Boyalı sıvanın düştüğü yerde oluşan çukurlar, sıva seviyesinden düşük olarak özgün harç niteliğinde bir harçla kapatılmıştır. Sıvanın tozlaşmasını önlemek için AC33, E330 % 10-15 oranında suda seyreltilip enjektörle damıtılarak emdirilmiştir.

D. Duvar resimleri[80]

2002 yılında, güneydeki mezar odasında devam edilen çalışmalarda, mekanın kuzey duvarının, doğudan birinci nişinde bulunan Anastasis sahnesinin koruma ve onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Sahnenin ikonografik ve üslup detayları belirginleşmiştir.

Sahnede İsa, sağ eliyle Adem figürünün elinden çekmekte, sol elinde haç tutmaktadır. İsa'nın vücudu hafif sağa, başı ise sola, Adem'e dönük şekilde tasvir edilmiştir. İsa'nın duruş biçimi 11. yy. ve sonrasına ait sahnelerde görülür[81]. İsa'nın solunda Vaftizci Yahya vardır; bu figür Anastasis sahnesine 11. yy.'da eklenir; Kiev H. Sophia kilisesindeki sahne anıtsal resim sanatındaki ilk örnektir[82]. İki Tevrat Peygamberi ise ilk örneklerden itibaren görülür; 8.-10. yy.'lar arası genellikle sarkofag içinde yarım figür şeklinde, 11. yy. sonrası Demre'deki gibi tüm figür olarak tasvir edilirler[83]. Demre'de tasvir edilen üçüncü peygamber tasvirine 11.-12. yy.'larda rastlarız[84].

---

79 T. Rıdvan İşler.

80 Nilay Karakaya.

81 T. Wiegand, Der Latmos (1913) Lev. VII.2 (Latmos Pantokrator İsa)...; H. Buchtal, Miniature Painting in the Latin Kingdom of Jerusalem (1957) Lev. 9b (Melisende Psalteri); C. Mango - E. J. W. Havkins "The Hermitage of St. Neophytos and It's Wall Paintings", DOP 20, 1966, Res. 108-109 (Kıbrıs, Paphos H. Neophytos); A. D. Kartsonis, Anastasis, The Making of an Image (1986) Res. 58 (Torcello S.Maria Assun-ta), Res. 80 (Athos Lavra Skeouphylakion), Res. 83 (Phokis H. Loukas).

82 Kartsonis, age., 12; H. Wiener-Enis, Die Wandmalerei einer kappadokischen Höhlenkirche. Die Neue Tokalı in Göreme (1993) 93.

83 M. Restle, Byzantine Wall Painting in Asia Minor III (1969) Res. 436, 440 (Soğanlı Barbara [1006/1021]).

84 E. Diez - O. Demus, Byzantine Mosaics in Greece, Hosios Lukas and Daphni (1931) Lev. 13 (Daphni); S. Tsuji, Destruction des portes de l'Enfer et ouverture des portes du Paradis: à propos des illustrations du Psaume 23, 7-10 et du Psaume 117, 19-20", Cahiers archéologiques 31 (1983) Res. 1 (cod.gr.75, fol.225r); S. M. Pelekanides v.d., The Treasures of Mounth Athos, Illuminated Manuscripts I: The Protaton and the Monasteries of Dionysiou, Koutloumousiou, Xeroptamou and Gregoriu (1973) Res. 190 (cod.gr. 587, fol.2r).

Sahnenin solunda, sarkofag içinde ayakta, kimliği bilinmeyen haleli, üç figür bulunur. Figürlerin sağ elleri yakarır biçimdedir; sol ellerinde kapalı birer rulo tutarlar. İlk örnekleri 10. yy.'dan itibaren görülen figürler, Anastasis ikonografisinde enderdir[85]; Demre'dekine en yakın örnek Torcello S. Maria Assunta Kathedrali'ndedir (1175)[86]. Demre'de Vaftizci Yahya'nın sağında kimliği bilinmeyen haleli figürler 11. yy. ve sonrasına ait sahnelerde görülür[87].

Nikolaos kilisesinde, niş kemeri iç yüzeyinde melekler bulunmaktadır. Kıbrıs-Koutsovendis'de H. Chrisostomos Kilisesi (1100) birden fazla melek tasviriyle Demre'ye en yakın örnektir[88]. Anastasis sahnesinde özellikle meleklerde belirginleşen üslup özellikleri, Kıbrıs'taki 12. yy.'a ait anıtsal resim sanatına yaklaşır[89]. Oval yüzlerde badem biçiminde gözler, ince-uzun burun ve küçük ağızlar, kızıl kahve kontürlerle sınırlanır. Göz çevresinde ve burnun yanlarında yeşil gölgeleme ve yanakta kızıl kahve tonlamalar dikkati çeker. Benzer üslup özellikleri Kıbrıs'taki H. Chrisostomos (1110-1118) ve Lagoudera Panagia Arakou (1192) kiliselerinde görülür.

85 10. yy.'a ait bir el yazması (cod.gr.20, fol.20v) ve Stuttgart-Württemberg Müzesi'ndeki fildişi kutu için bk. E. Lucchesi Palli, RBK 1 (1966) 144 bk. "Anastasis".

86 Kartsonis, y.dn. 81, Res. 58.

87 Nea Moni (1042-55), Daphni (1080/1100), S. Maria Assunta (1175) ve Paris, Bibl.Nat.cod.gr.550, fol.5 r (12. yy.) ve Athos,Vatopedi cod.gr. 760, fol.119 v) için bk. a.e., Res. 51. 54. 81. 85.

88 C. Mango, "The Monastery of St. Chrysostomos at Koutsovendis (Cyprus) and It's Wall Paintings, Part I. Description", DOP 44 (1990) Res. 6a.

89 XXIV.2 KST, N. Karakaya, Duvar Resimleri, dn. 41.

Kısaltmalar

I. OTKAS	S. Y. Ötüken, "Demre Aziz Nikolas Kilisesi Kazısının Ortaçağ Araştırmalarına Katkısı", I. OTKAS İzmir (1998) 85-102.
IV. OTKAS	S. Y. Ötüken, "Demre Aziz Nikolaos Kilisesinde mekan ve küçük buluntu ilişkisi", IV. OTKAS Van 2000 (2000) 273-288.
V. OTKAS	S. Y. Ötüken, "Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısından seçme küçük buluntular", V. OTKAS Ankara (2001) 361-384.
VI. OTKAS	S. Y. Ötüken, "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi kazısında yeni sonuçlar", VI. OTKAS Kayseri (2002) 585-600.
XIII.1 KST	S. Y. Ötüken, "1990 Yılında Antalya'nın Demre İlçesindeki Aziz Nikolaos Kilisesi'nde yapılan çalışmalar", XIII.1 KST (1992) 291-303.
XV.2 KST	S. Y. Ötüken, "1992 Yılında Antalya'nın Demre İlçesindeki Aziz Nikolaos Kilisesi'nde yapılan çalışmalar", XV.2 KST (1995) 475-486.
XVI.2 KST	S. Y. Ötüken, "1993 Yılı Demre, Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XVI.2 (1995) 361-375.
XVII.2 KST	S. Y. Ötüken, "1994 Yılı Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XVII.2 KST (1996) 375-391.
XIX.2 KST	S. Y. Ötüken, "1996 Yılı Demre-Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XIX.2 KST (1997) 541-565.
XX.2 KST	S. Y. Ötüken, "1997 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XX.2 KST (1999) 481-503.
XXI.2 KST	S. Y. Ötüken, "1998 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XXI.2 KST (2000) 351-366.
XXII.2 KST	S. Y. Ötüken, "1999 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", XXII.2 KST (2001) 345-358.
XXIII.2 KST	S. Y. Ötüken, "2000 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Belgeleme, Koruma-Onarım Çalışmaları", XXIII.2 KST (2002) 401-414.
XXIV.2 KST	S. Y. Ötüken, "2001 Yılı Demre-Myra Aziz Nikoloas Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım Çalışmaları", XXIV.2 KST (2003) 31-46.

Summary

Excavations at the St. Nicholas Church in Demre-Myra and the Restoration-Conservation and Documentation of the Wall Paintings, the 2002 Campaign

The 2002 campaign of the excavations at the Church of St. Nicholas in Demre-Myra was conducted inside the north eastern annex, inside and outside the bishopric residence (Structure B) as well as both inside and outside the K5 and K6 rooms of the north annex.

Soundings in Structure C2 of the north annex showed that this was the actual burial site of St. Nicholas. The greasy soil and *myr* (myrtle) leaves samples taken from here were analysed and the results supported our opinion as to the function of this building. The tomb in Myra was visited by the pilgrims for many centuries; the historian Skylitzes reports that John Orphanotrophos, brother of Emperor Michael IV, presented a votive offering of myr oil after he had been healed. 33 unguentaria that were recovered during the excavations are examples of the vessels in which the pilgrims took the sacred oil to their countries.

In 2002, a basin measuring 2.40x1.25x0.40/0.50 m and extending in the north-south direction was uncovered, lying to the northwest of the K5, K6 parts of the north annex. The stone paved structure of 1.25 m adjoining the basin to the south has a small masonry jar plastered with a fine quality pink mortar and it is 0.70 m deep. A jug with two handles was found *in situ* inside this jar. The pipe connection between the jar and the basin suggests that an organic material that was processed in the basin was transferred to the jug in the jar. The size of this basin is not suitable for processing either grapes or olives. As this arrangement lies only about 1 meter to the north of the chapel where the sacred oil was blessed (Myrophylion) and the sacred oil storeroom (Myrophylakion), all information suggests that it was used in the production of this sacred oil.

The 148 slabs with openwork that were recovered constitute an important group amongst the finds of architectural sculpture. The fact that parallel examples dating from the 5th and 6th centuries have also been found at Aperlai, Melanippe, Andriake, Sura, Limyra and Xanthos in the region suggests that the same stone masters worked throughout the region.

Amongst the noteworthy Late Roman-Early Christian ceramic finds of 2002 are oil lamps, red-slip and painted ware and glazed and unglazed Byzantine pottery. The great majority of the oil lamps belong to the "Anatolian type", so named by Miltner, which have been uncovered at several centres, such as Ephesus in Anatolia and in Greece, but whose place of manufacture is today unknown.

Glass finds were also numerous and noteworthy examples belong to lamps and windows as well as to bottles, beakers and bracelets. A new group for Demre are those glass finds with folded bodies, and body and mouth fragments that display a variety of decorative techniques.

Three of the coins uncovered in 2002 have been dated. Two belong to the Byzantine Anonymous coin groups of the 10th-11th centuries. The first is Anonymous A2 type Basileios II - Constantine VIII (976-1030/35) and the second is an Anonymous C type Michael IV (1034-1041). The third is a coin of Alexius I^{st} Comnenus (1081-1118) that was minted in Salonica.

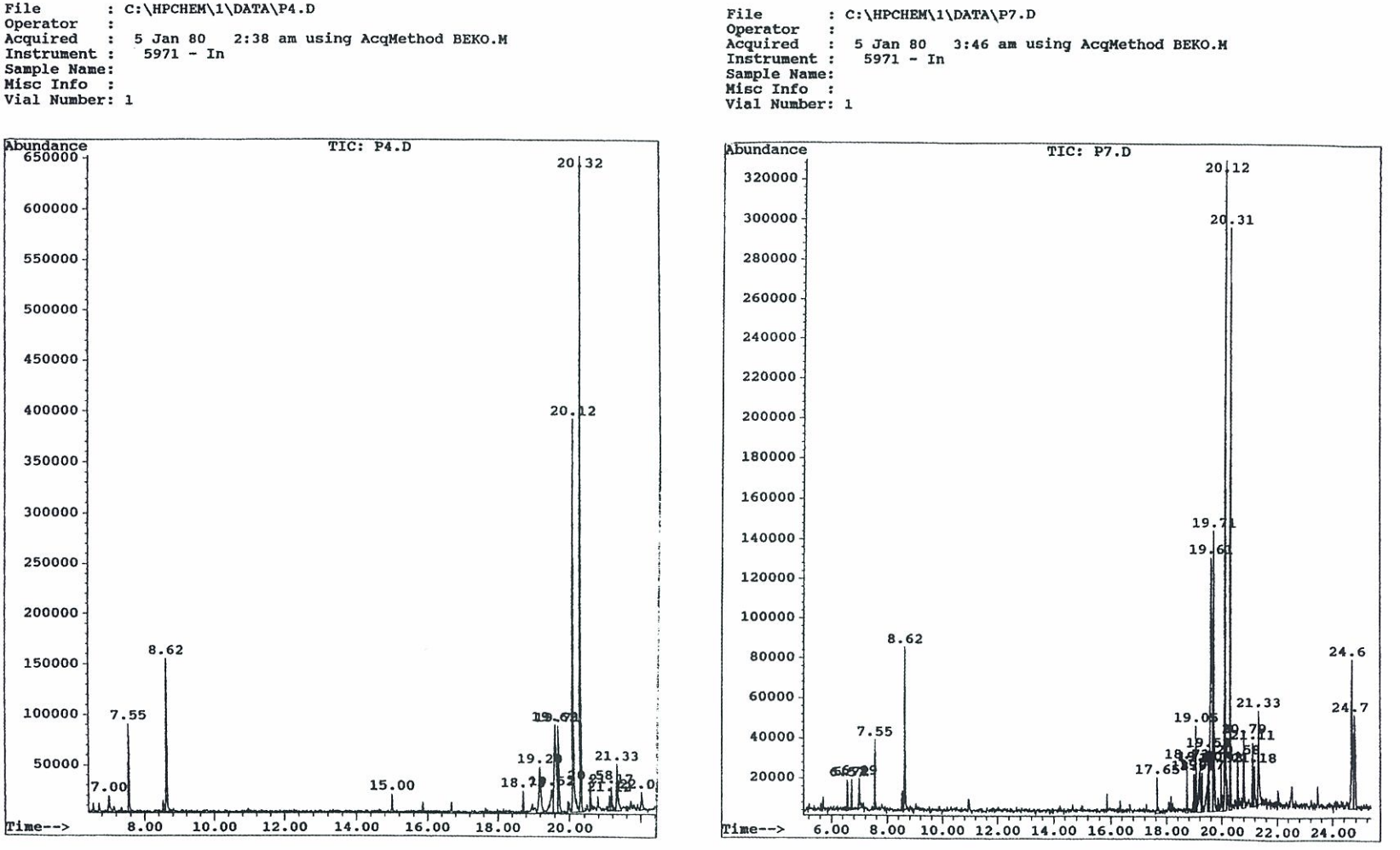

Res. 1 Mersinotu yaprağı ve C2 yapısı toprak analizi.

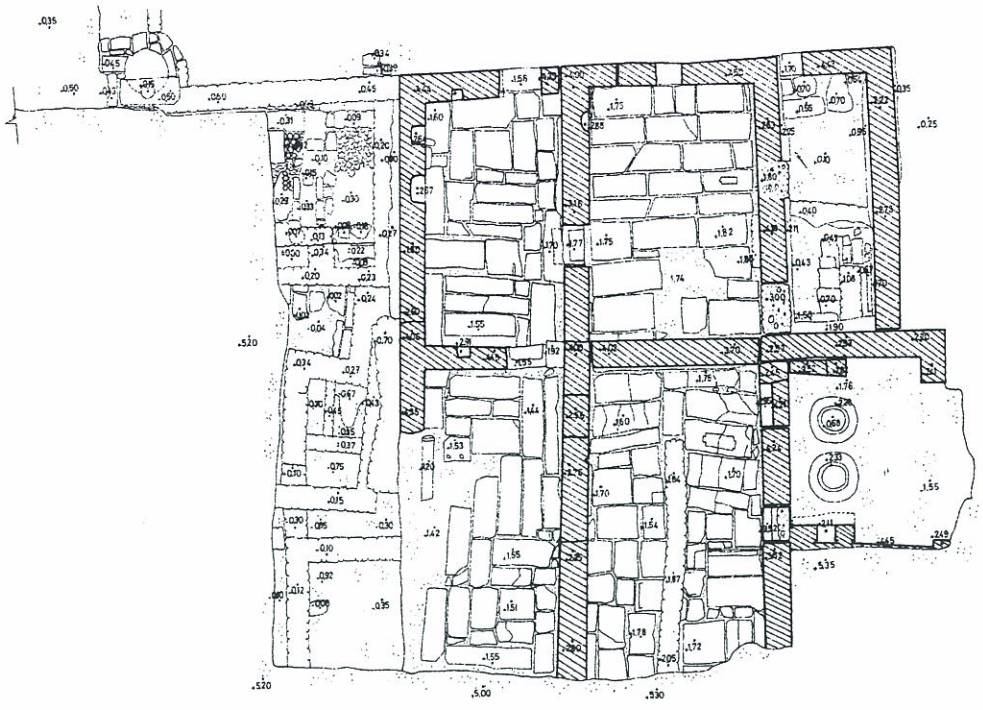

Res. 2 B yapısı planı ve doğu açmaları-2002.

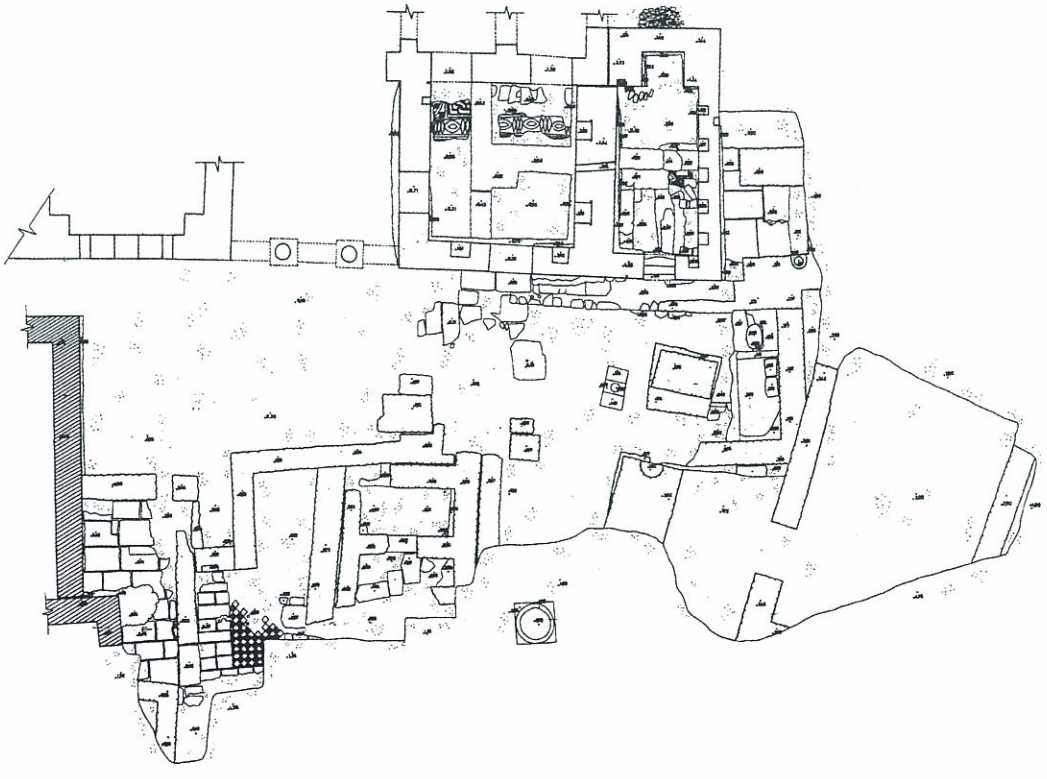

Res. 3 B yapısı batısı planı-2002.

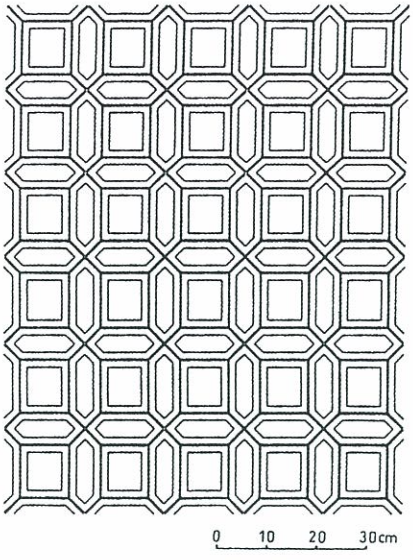

Res. 4 Kare altıgen delikli levha (T. Yazan).

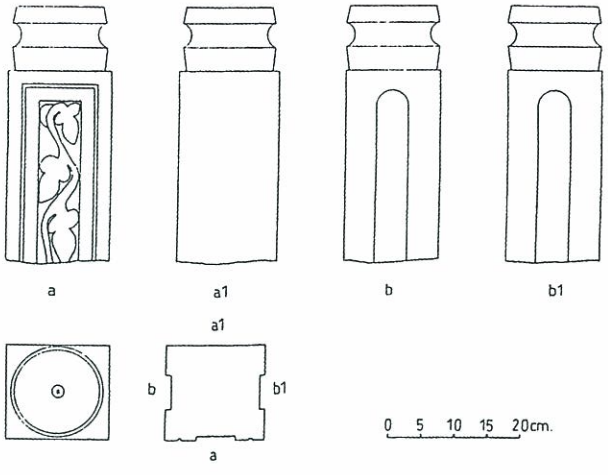

Res. 5 Templon payesi (Ç. Temple).

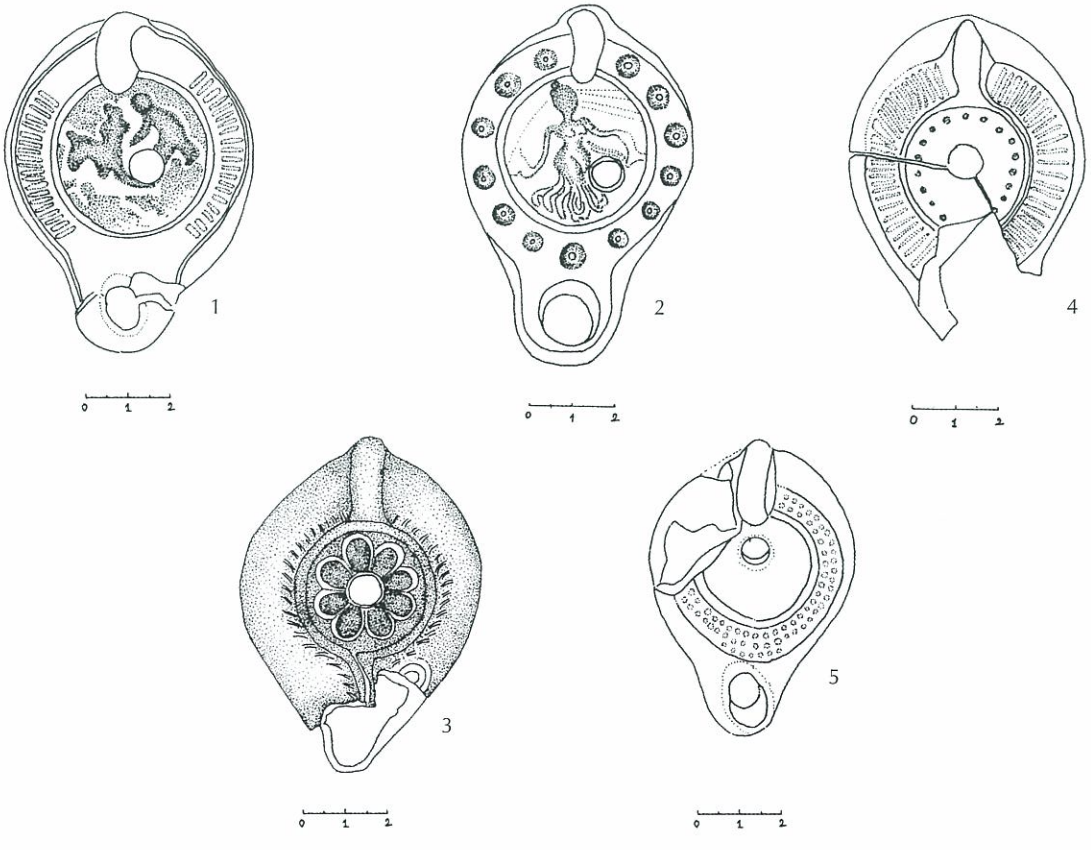

Res. 6 Kandiller (A. Ç. Türker).

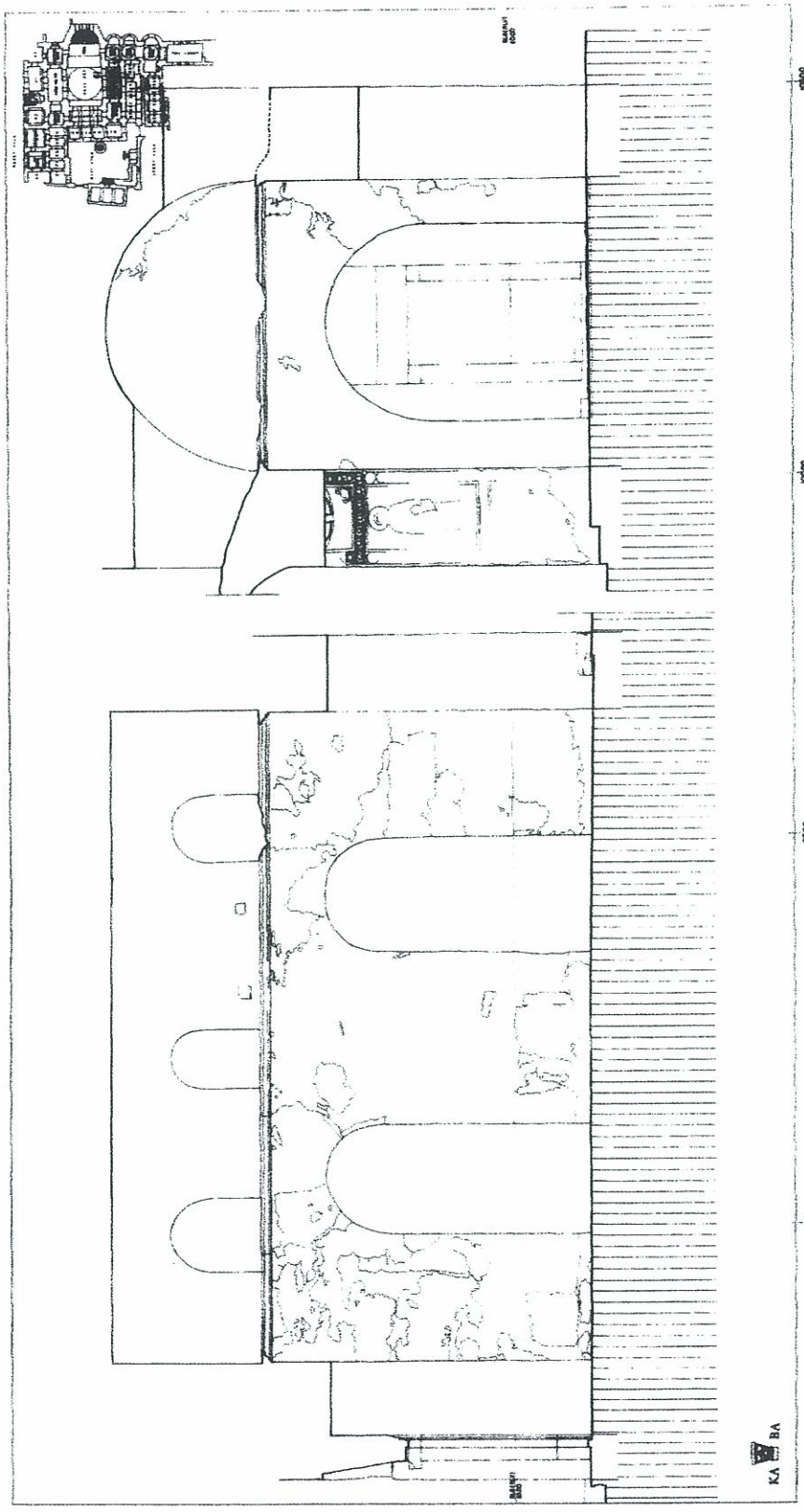

Res. 7 Güney yan nef enine ve boyuna kesit.

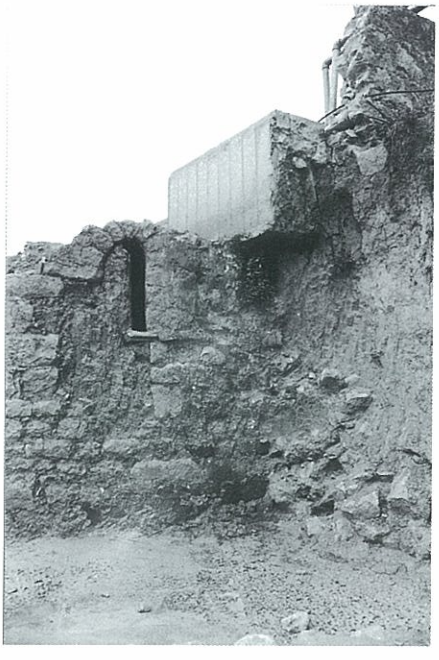

Res. 8 B yapısı üzerine inşa edilen beton drenaj.

Res. 9 B yapısı batı alan genel görünüm.

Res. 10 Unguentarium.

Res. 11 Kırmızı astarlı kandil.

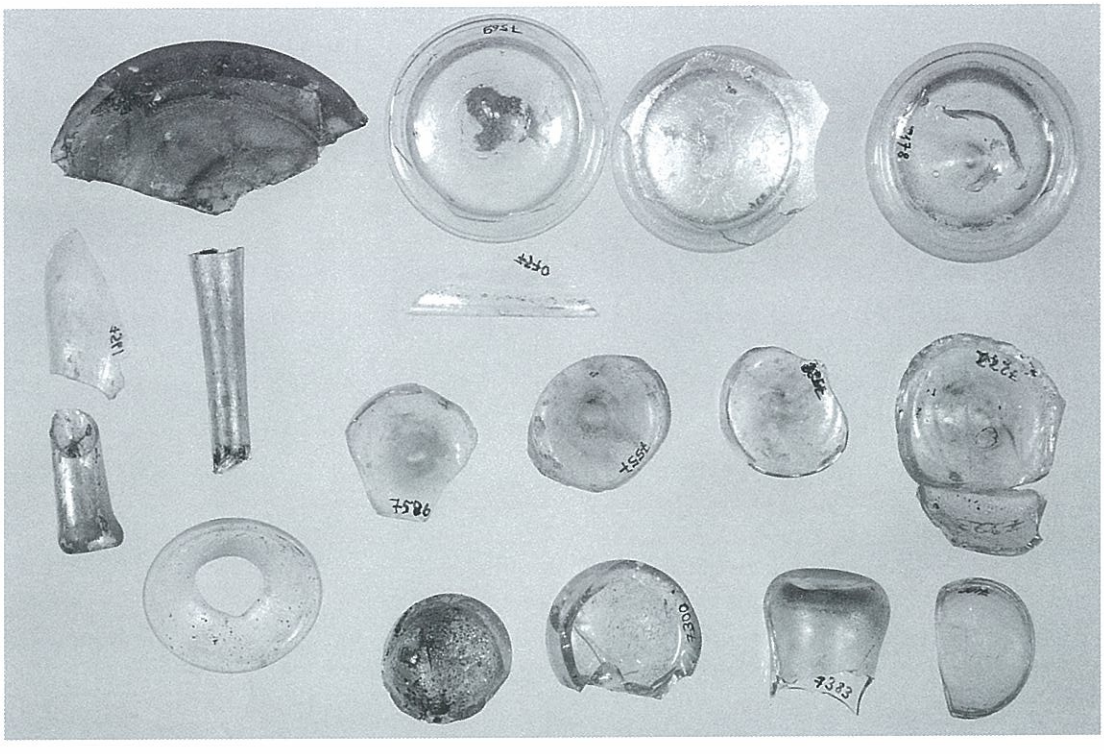

Res. 12 Cam eserler.

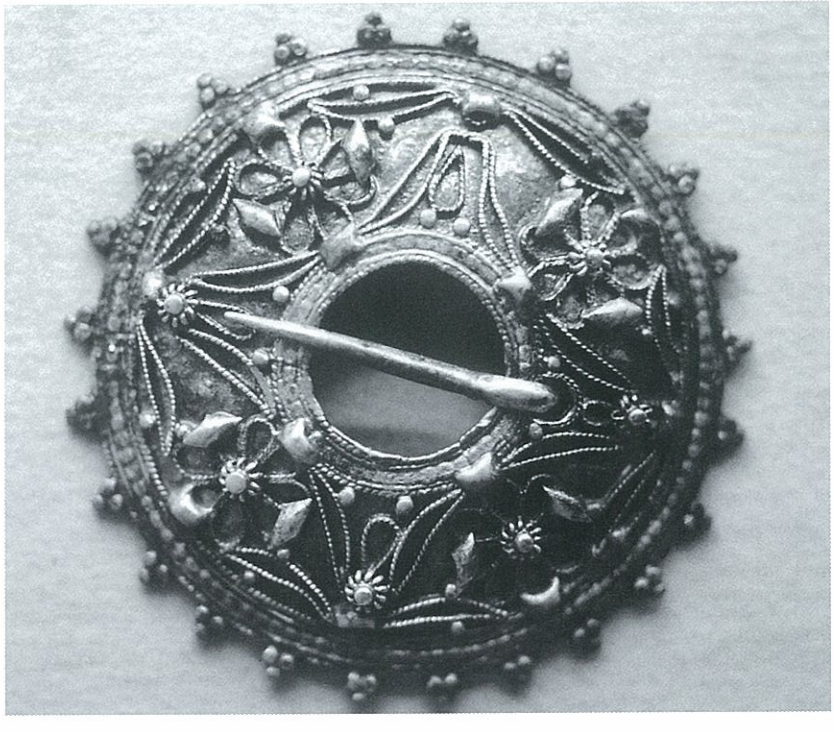

Res. 13 Gümüş toka.